

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomové práce

Stereotypizace Romů a Vietnamců v české společnosti

Štěpán Bezouška

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se zabývá konstrukcí stereotypních obrazů, které jsou vytvářeny o romské a vietnamské komunitě. Jejím hlavním cílem je zjistit, jaká je percepce jinoetnických menšin českou majoritní společností na příkladu Romů a Vietnamců. Analyzována je zejména skutečnost, zdali se liší pohled dotazovaných na vybrané národnostní menšiny. Empirická část diplomové práce je věnována vlastnímu výzkumu, který prostřednictvím dotazníkového šetření řeší existenci názorových rozdílů ve vnímání Romů a Vietnamců v závislosti na pohlaví, věku, vzdělání a bydlišti respondentů. Tato závislost je ve všech případech statisticky testována. Za pomoci výsledků dotazníkového šetření a jejich statistické kvantifikace je rovněž analyzován postoj české majoritní společnosti k zavádění opatření tzv. pozitivní diskriminace. Závěry těchto výše zmíněných analýz jsou vždy komparovány s dalšími již publikovanými výzkumy. Výsledky diplomové práce poukazují na propastné rozdíly v percepci zkoumaných minorit českou majoritní společností.

Klíčová slova: stereotypy, předsudky, etnicita, Romové, Vietnamci, Česká republika, kvantitativní výzkum

Cíl práce a metodika

Předkládaná diplomová práce se v obecné rovině zaměřuje na fenomén etnické stereotypizace, konkrétně je zaměřena na stereotypní obrazy, které jsou konstruované o dvou národnostních menšinách majoritní českou společností. Vybrány byly skupiny, které patří v tomto ohledu mezi nejvíce zatížené – Romové a Vietnamci. K vytváření a šíření negativních heterostereotypů přispívají významnou měrou média. O Romech informují většinou v souvislosti s kriminalitou a problémovým soužitím. O Vietnamcích se zase nejčastěji hovoří v kontextu s prodejem padělků a nízkými cenami ničícími konkurenci. Zkoumána je proto zejména skutečnost, zda se reálně liší pohled na uvedené etnické menšiny, a zda existuje názorový rozdíl ve vnímání Romů a Vietnamců v závislosti na vybraných sociodemografických údajích.

Za metodu sběru dat je zvoleno dotazníkové šetření, jehož hlavní výhodou je snadná kvantifikace a rychlost vyplňování. Samotný dotazník byl zveřejněn na webovém portálu www.vyplnto.cz, který nabízí dotazníkové služby pro širokou veřejnost a je zároveň zárukou větší četnosti potenciálních respondentů.

Výběrový soubor dotazovaných se tedy skládá z náhodného a nahodilého vzorku respondentů. To znamená, že jsou do souboru náhodně zapojeni příchozí uživatelé příslušného webového portálu. Dále jsou do výběrového souboru, pro zajištění alespoň částečné reprezentativnosti vzorku, zařazeni nahodilí respondenti, kteří byli požádáni o vyplnění dotazníku prostřednictvím emailové zprávy.

Výsledky výzkumného šetření

V první části diplomové práce jsou nejprve vysvětleny základní pojmy a koncepty, které se vážou ke zkoumané problematice, jako například stereotyp, předsudek, diskriminace a rasismus z pohledu společenských věd. Druhá část diplomové práce se věnuje již vlastnímu empirickému výzkumu, kdy jsou formou dotazníkového šetření zkoumány a analyzovány postoje české společnosti k romskému a vietnamskému etniku.

Šetřena je zejména skutečnost, zda existuje názorový rozdíl ve vnímání Romů a Vietnamců v závislosti na pohlaví, věku, vzdělání a bydlišti respondentů. Jedinou statisticky významnou závislostí byla shledána pouze genderová závislost ve vnímání Romů, která přisuzuje ženám příznivější vnímání romské komunity, než tomu bylo prokázáno u mužů. Svůj postoj jako pozitivní ve vztahu k romskému etniku označilo 7 % žen oproti necelým

2 % mužů. Žádné jiné závislosti týkající se věku, vzdělání a bydliště respondentů nebyly prokázány. Zároveň nebyla prokázána genderová závislost ve vnímání vietnamského etnika.

Z výsledků diplomové práce je také dobře patrný celkový rozdíl ve vnímání Romů a Vietnamců respondenty. Z výsledků šetření vyplynulo, že v případě romského etnika převládá spíše negativní percepce, která se projevuje převážně negativními stereotypy. Toto vnímání současně koresponduje s výsledky již uskutečněných a publikovaných výzkumů, tudíž v tomto ohledu nelze hovořit o posunu stereotypizace této skupiny českou majoritou. U Vietnamců je však situace odlišná. Většina dotazovaných je spojuje s pozitivními vlastnostmi. U této skupiny převažoval pozitivně laděný obraz „toho druhého“. V komparaci s již zveřejněnými výzkumy lze tady hovořit o posunu od negativních stereotypů k pozitivním, které v současnosti převládají. Tuto skutečnost dokresluje i počet respondentů, kteří uvedené komunity vnímají jako právoplatnou a plnohodnotnou součást české společnosti. Zatímco Vietnamce, kteří obývají území ČR pouze několik posledních desítek let, pokládá za právoplatnou a plnohodnotnou součást české společnosti 59 % dotazovaných, v případě Romů, kteří žijí na území ČR již po staletí, je to pouhých 35 %.

Ačkoliv drtivá většina respondentů nemá osobní ani přátelské vztahy se zástupci uvedených minorit, lepší celkový dojem budí jednoznačně Vietnamci. Za své sousedy by si je radši zvolilo 69 % dotazovaných, oproti 1 % respondentů, kteří by zvolili spíše Romy než Vietnamce.

Výsledky výzkumu však není možné generalizovat, a to z několika důvodů. Tím nejpodstatnějším je nereprezentativnost výběrového souboru respondentů. Dalším významným hlediskem, které mohlo ovlivnit úsudek dotazovaných, a tudíž je třeba k němu přihlídnout, je skutečnost, že respondentům byly v dotazníkovém šetření pokládány nejprve otázky ohledně percepce Romů a bezprostředně poté ohledně percepce Vietnamců. Mohlo tedy dojít ke zkreslení výsledků tím, že respondenti nehodnotili dané etnikum jednotlivě dle svých skutečných dojmů a zkušeností, ale vzájemně je mezi sebou porovnávali a určité z nich poté preferovali.

Závěrečná část výzkumu se zaměřila na postoj respondentů k otázce zavádění tzv. pozitivní diskriminace. Tato oblast je vnímána poměrně rozporuplně. Důvodem by mohla být skutečnost, že jí není v české společnosti věnována dostatečná pozornost orgány veřejné správy. Občané tedy nemají dostatečnou zkušenost s principy jejího fungování a výhodami, které díky implementování plynou pro celou společnost. Pouze 13 % dotazovaných se domnívá, že je vhodné usnadnit začlenění sociálně znevýhodněného obyvatelstva, kteří

mají zhoršené výchozí podmínky. Naopak 66 % dotazovaných zastává názor, že je efektivita takových opatření sporná, protože pomohou pouze krátkodobě.

Výsledky diplomové práce upozornily na propastné rozdíly mezi zkoumanými minoritami v české společnosti a na problémové vnímání romské komunity projevující se negativními stereotypy a předsudky. V budoucnu by bylo možné provést průzkum s reprezentativním vzorkem lidí, obsahujícím odlišné typy respondentů. V závislosti na zkušenostech dotazovaných se mohou lišit stereotypy ve vztahu k romskému a vietnamskému etniku. Detailnější výzkum by mohl zahrnovat i příčinné souvislosti mezi příslušnými jevy. Takto rozsáhlé bádání však překračovalo možnosti diplomové práce.

Závěry výzkumného šetření

Přínosem práce je uvědomění si přetrvávajících problémů česko-romských vztahů, jejichž neřešení může vést k následné eskalaci, a proto je nutné se daným tématem dále zabývat. Alarmující je rovněž skutečnost, že vytváření negativních stereotypních obrazů „toho druhého“ nikterak nezávisí na dosaženém stupni vzdělání ani bydlišti respondentů, ale prostupuje napříč celou společností, jak to dokládají výsledky výzkumu diplomové práce.

Nastalá situace přitom není nikterak neřešitelná. Ochrana menšin a podpora jejich rozvoje je obsažena v Rámcové úmluvě Rady Evropy, kterou se Česká republika zavázala plnit svým podpisem. Nejvýznamnějším principem dané úmluvy je postupná integrace těchto etnických menšin, a ne jejich úplné splnutí. Toho má být dosaženo zachováním jednotlivých kulturních a etnických identit, postupným překonáním izolace a zapojením jednotlivých národnostních menšin do všech sfér společenského života. Tato změna v přístupu k minoritám však nebude možná bez zcela konkrétní koncepce a podpory ze strany vlády České republiky a složek státní správy a samosprávy.

Zejména v dnešní době plné rasistických, homofobních, islamofobních a jiných diskriminačních idejí je zcela zásadní, snažit se negativní heterostereotypy dekonstruovat a usilovat o zlepšení mezietských vztahů, např. prostřednictvím bližšího poznání „toho druhého“, které umožňuje posuzovat jedince jednotlivě a nepřisuzovat kolektivní vlastnosti na základě příslušnosti k určitému národu či etnicitě. Negativní představy, které konstruujeme o druhých skupinách plodí nenávist a velmi snadno mohou přerůst v činy neomluvitelné žádnou společností. Je proto velmi důležité snažit se o odstranění těchto negativních stereotypů. Ačkoliv stereotypy reprezentují neoddelitelnou součást lidské mysli, je nutné vyvíjet maximální úsilí vedoucí ke korekci negativních stereotypů, aby nepřerostly

do pravicového extremismu a rasové nesnášenlivosti. Tato regulace negativních heterostereotypů může budít zdání jednoduchých idealistických řešení. Jde však o velmi náročný a dlouhodobý proces, se kterým se bude potýkat ještě mnoho dalších generací. Zcela zásadní roli v tomto procesu bude hrát zejména apel na vzdělání jednotlivců a pochopení daných mezikulturních rozdílů. Pouze tak je možné dosáhnout určité změny.

Vybrané zdroje

- ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Eduard Geissler. Praha: Prostor, 2004, 574 s. ISBN 80-726-0125-3.
- BROUČEK, Stanislav. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR. In: *Integrace cizinců na území České republiky. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1360/2001*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003, s. 7–184.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Vyd. 1. Překlad Marek Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 352 s. Studijní texty (Slon), 51. sv. ISBN 978-807-4190-537.
- GABAL, Ivan; ČADA, Karel; SNOPEK, Jan. *Klíč k posílení integrační politiky obcí: sociální vyloučení Romů a česká společnost*. Praha: Otevřená společnost, 2008, 56 s. ISBN 978-80-87110-07-2.
- HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. Situace „romských“ populací v ČR: ne-etnický výkladový model. In: LEONTIYEVA, Yana (ed.). *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, s. 63–83. ISBN 80-733-0098-2.
- HROCH, Miroslav (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. ISBN 80-864-2920-2.
- KOCOUREK, Jiří. Vietnamci v České republice. In: ŠIŠKOVÁ Tatjana. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 99–105, ISBN 80-717-8648-9.
- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 129 s. ISBN 80-244-0497-4.
- UHEREK, Zdeněk; KORECKÁ, Zuzana; POJAROVÁ, Tereza a kol.. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, 259 s. ISBN 978-808-7112-120.
- WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 90 s. ISBN 978-802-4626-321.